

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Investidura com a Doctor "Honoris
Causa" per la Universitat de València a
Lynn Margulis

Discurs del Sr. Rector Pedro Ruiz Torres

València, 8 juny de 2001

Doctorats honoris causa de Lynn Margulis i Emili Giralt.

- Excel.lentíssims Senyora Lynn Margulis i Sr. Emili Giralt,
- Il.lustríssim Senyor Director General d'Ordenació i Innovació Educativa i Política Lingüística,
- Excel.lentíssims Srs. Vicerector d'Estudis, i Vicerector de la Docència,
- Il.lma. Sra. Secretària General,
- Excel.lentíssimes i Il.lustríssimes autoritats acadèmiques,
- Membres del Claustre de la Universitat de València,
- Senyores i senyors,

Les investidures com a doctors *honoris causa* de la senyora Natasa Kandic i del professor Manuel Castells, el passat 31 de maig, i de la professora Lynn Margulis i el professor Emili Giralt, avui, en aquest acte, responen a la iniciativa que va prendre el seu dia, de forma extraordinària, la Comissió Organitzadora del Patronat Especial Cinc Segles en el marc de la commemoració del cinc-centè aniversari de la fundació de la Universitat de València.

La proposta, que va fer seua la Junta de Govern, distingeix quatre trajectòries especialment rellevants que cobreixen, a més, un espai ampli i divers. En conjunt, el reconeixement d'aquestes trajectòries ha estat buscat intencionadament per abraçar i integrar en una mateixa proposta camps del saber molt diferents que van des de les humanitats a les ciències de la naturalesa i de la vida, des de les ciències socials a les noves tecnologies. La voluntat d'anar més enllà de les fronteres acadèmiques convencionals per tal d'incloure també en el nostre reconeixement les idees i les formes d'acció pròpies dels nous moviments socials, hi ha comptat igualment.

La setmana passada, en l'acte d'investidura com a doctors honoris causa de la senyora Natasa Kandic i del professor Manuel Castells, tinguérem ocasió de referir-nos a la preocupació pel present i el futur immediat com a punt de trobada de dues biografies intel·lectuals de caràcter molt divers, però amb la capacitat d'unir el compromís cívic i la reflexió sobre la societat actual. El moviment a escala mundial que reclama una nova forma de fer política a favor dels drets humans i el desig de proporcionar

elements teòrics i empírics per comprendre l'enorme transformació social que està tenint lloc, anaven de la mà. Ara, en l'acte d'investidura com a doctors honoris causa de la professora Lynn Margulis i del professor Emili Giralt m'agradaria destacar l'interès que comparteixen l'una i l'altre per l'estudi de les formes en què ha evolucionat el món fins arribar on som: en un cas els organismes vius, en l'altre, els éssers humans.

El nostre món no solament és impossible d'entendre sense conèixer-ne la història: també és història en totes les seues manifestacions. Aquesta es la visió que ens proporciona el nou enfocament científic disposat a elaborar una teoria conseqüent amb una comprensió no mecanicista, postcartesiana i postnewtoniana de la naturalesa i de la vida. En paraules de Fritjof Capra, la nova teoria que està emergint considera que el *procés* és precisament el vincle entre el *model* d'organització de qualsevol sistema, viu o no, i la seua *estructura*. El *procés* és l'activitat amb la qual el model d'organització del sistema es manifesta físicament com estructura. Quan es tracta dels éssers vius, l'activitat organitzadora, en tots els

aspectes de la vida, és un procés cognitiu que constantment transforma el model d'organització d'un sistema viu (autopoètic, és a dir, que s'està produint a si mateix contínuament) en una estructura dissipativa. Aquest *procés de la vida* porta en si ni més ni menys que un concepte radicalment nou de ment que transcendeix la vella divisió cartesiana entre ment i matèria, tal com l'autor de *The Web of Life* afirma.

He fet esment de la nova síntesi que sorgeix en el prometedor i revolucionari camp de les ciències de la vida, on cal situar l'obra de Lynn Margulis, però també m'agradaria recordar a continuació què va significar al seu dia, en la segona meitat del segle XVIII, la idea de procés i la no menys revolucionària manera com aquesta idea arribà a transformar el concepte d'història i, en general, les humanitats, atès que avui també investim de doctor honoris causa un historiador. Como recordava Hannah Arendt, pensar que la veritat resideix i es revela en el procés temporal, que no hem de buscar ara aquesta veritat en un llibre sagrat, la Bíblia o qualsevol altre, sinó en la història, concebuda com *procés* i no com dipòsit

d'exemples significatius d'una naturalesa humana atemporal, va ser fa dos-cents anys una gran revolució en el pensament. D'aquesta revolució intel·lectual sorgí una nova filosofia, una nova "ciència de la història" i, en general, una nova manera de concebre les humanitats.

En els seus camps d'estudi respectius, la llarga trajectòria acadèmica de la doctora Lynn Margulis i del doctor Emili Giralt mostra un nombre molt elevat de contribucions destacables: en el primer cas, al coneixement dels organismes vius i del planeta Terra; en el segon, a la història dels éssers humans. Aquests dos tipus de sabers han estat i segueixen sent concebuts d'una manera distinta, cadascun amb punts de vista teòrics, objectes d'estudi i mètodes d'investigació molt diferents. Les *laudationes* que acabem d'escoltar, a càrrec del professor Juli Peretó i del professor Alfons Cucó, han posat de relleu d'una manera exemplar els molts mèrits acumulats pels nostres dos nous doctors *honoris causa* en les seues àrees de coneixement respectives. Amb tot, hi ha en les biografies intel·lectuals de Lynn Margulis i d'Emili Giralt un tret transgressor

del marc tradicional d'una i de l'altra disciplina, que parla per si mateix dels nous horitzons oberts per la ciència de la segona meitat del segle XX.

Emili Giralt, juntament amb Joan Reglà, Jordi Nadal i Josep Fontana, va ser un membre destacat de l'*escola de Barcelona*, tal com la va denominar Fernand Braudel, sorgida els anys 50 al voltant de Jaume Vicens Vives. L'*escola de Vicens* es va convertir en el principal focus de renovació de la historiografia catalana i espanyola, cosa que avui dia, quan torna a reivindicar-se a Espanya la vella història a la manera del segle XIX, convé posar de manifest. La *revolució metodològica* de la nova història econòmica i social, que el grup de Vicens va introduir a Espanya seguint el model francès de l'*escola Annales*, canvià substancialment la concepció de la investigació i de l'ensenyament de la història, en contacte ara amb els desenvolupaments experimentats per les distintes ciències socials. La Universitat de València va tenir l'enorme fortuna que, entre mitjan dels anys 60 i principis dels 70, Joan Reglà i Emili Giralt ocuparen les càtedres d'història moderna

i contemporània, i la càtedra d'història econòmica estiguera, primer, en mans de Jordi Nadal, i després, més tard, en les de Josep Fontana. Va ser precisament en aquella època, amb un retard evident i després de molts anys d'aïllament i d'adoctrinament nacionalcatòlic, quan la història començà a adquirir a Espanya els trets d'una disciplina moderna. Això, en gran mesura, va ser mèrit de l'*escola de Vicens*, la qual va aconseguir exercir als últims anys de la dictadura de Franco una important influència acadèmica en la Universitat de València, excepcional per altra banda.

La renovació a què al·ludit va venir acompanyada en la nostra Universitat, com no podia ser d'una altra manera, d'un interès creixent per l'estudi de la història del País Valencià. Els col·laboradors i deixebles de Vicens que ocupaven càtedres d'història en la Universitat de València van contribuir decisivament al sorgiment d'una investigació moguda per problemes, orientada per hipòtesis, fonamentada empíricament i metodològicament, i capaç de produir intensos debats. En un d'aquests debats, el que girava al voltant de la dèbil

industrialització del País Valencià, el professor Emili Giralt va tenir un paper destacat i les seues conjectures o hipòtesis de treball, com ell mateix les denominava, acabarien convertint-se en una interpretació de gran abast que encara avui se segueix discutint amb profit.

La professora Lynn Margulis és de sobra coneguda per les seues teories que expliquen l'origen de la vida al nostre planeta i conceben la Terra com un sistema autoregulator. Pel que fa a l'origen de la vida, Lynn Margulis ha estat capaç de convertir una hipòtesi aventurada sobre l'origen de la cèl·lula eucariòtica, rebutjada al principi per la majoria dels científics, en una teoria ben fonamentada i que avui té, almenys en part, una acceptació gairebé unànime. No ha estat fàcil, no cal dir-ho. Trenta anys han hagut de passar des de la publicació a partir de 1967 dels seus primers treballs sobre l'origen d'aquest tipus de cèl·lules, per tal que les nombroses proves recollides per ella mateixa i els treballs d'uns altres investigadors acabaren proporcionant a la seua teoria el reconeixement acadèmic que té actualment.

La hipòtesi de la Terra com un sistema autoregulator la va presentar James Lovelock en una trobada científica de 1969 i poc després va rebre el nom d'“hipòtesi Gaia”, en honor de la deessa grega de la Terra. En aquell moment, Lovelock no tenia molta idea sobre com podia regular la Terra la seua temperatura i la composició de la seua atmosfera, ni sobre quins organismes produïen un o l'altre tipus de gasos, cosa que la microbiòloga nord-americana estava investigant. La llarga i fructífera col·laboració entre tots dos, de la qual tinguérem una bona mostra fa un any en el congrés coordinat per la professora Eva Barreno i organitzat amb motiu de la commemoració dels cinc segles, portà a la transformació de la hipòtesi Gaia en una teoria que s'ha guanyat el respecte del món acadèmic després d'haver estat rebutjada durant molt de temps per la ciència mecanicista. La teoria de Gaia considera la vida d'un manera sistèmica unint geologia, microbiologia, química atmosfèrica i altres disciplines, especialitats que no estan acostumades a comunicar-se entre si i que utilitzen conceptes de forma separada. Concebre, com ha fet

Lynn Margulis, que la Terra, lluny de ser l'entorn de la vida, forma part d'ella, comporta un canvi radical de perspectiva en el camí de la nova síntesi que està obrint-se pas en la ciència dels nostres dies.

Per últim, hi ha un aspecte que també uneix els nostres dos nous doctors honoris causa: la valuosa ajuda que han prestat a la Universitat de València. El professor Emili Giralt tindrà sempre la nostra gratitud pels anys que passà ensenyant i investigant en l'antiga Facultat de Filosofia i Lletres, per tot el treball extraacadèmic que va assumir i, molt en especial, per haver fet possible el primer congrés d'història del País Valencià, fa trenta anys. La professora Lynn Margulis ha acceptat sempre les invitacions a participar en congressos, conferències i cursos que ha organitzat la nostra Universitat els últims anys, i ha estat disposada constantment a col·laborar en projectes científics de tot tipus amb l'ampli i qualificat grup d'investigadors que actualment estan donant un gran impuls a les ciències de la vida en la Universitat de València. El nostre agraïment per això.

Hem parlat d'humanitats i de ciència, però avui dia no té sentit mantenir la vella separació, herència d'una època molt distinta de la nostra, entre les dues cultures, la humanística i la científica. La pluralitat evident i recognoscible que hi ha dins de l'activitat intel·lectual moguda pel propòsit de conèixer com és o com ha estat el món en les seues formes diverses, engloba certament l'estudi dels éssers humans. No hi ha dubte sobre això i només alguns nostàlgics de la vella tradició humanística o de la pura i simple instrumentalització ideològica de les humanitats es resisteixen a acceptar-ho. Al mateix temps, i és un fet d'una enorme transcendència, la convergència entre les dues cultures rep l'impuls dels nous enfocaments que s'estenen en les ciències dedicades a l'estudi dels processos de la vida i de la naturalesa. La nova visió que sorgeix s'ha fet semblant a la que créiem que era la pròpia de la condició humana. En el fons, la naturalesa, la vida i la condició humana comparteixen trets com ara el de la complexitat, el de la impredecibilitat i el de la creativitat, inseparablement units a la història i a la idea de procés. El món determinista de Newton ha deixat pas al món vivent de les estructures dissipatives, en el

qual la història juga un paper important, el futur és incert i la incertesa és al cor de la creativitat. “Avui”, diu Ilya Prigogine, “el món que percebem fora i el que veiem dins convergeixen. Aquesta convergència de dos mons és potser l’esdeveniment més important del nostre temps”.

Aquesta convergència entre dos móns i entre dues cultures, entre les ciències de la naturalesa i de la vida i les ciències humanes, és la que avui pot servir-nos millor per acabar l’acte d’investidura amb el qual la Universitat de València incorpora al seu Claustre dues personalitats rellevants en un camp i en l’altre.

Professora Lynn Margulis, professor Emili Giralt: ens sentim molt honorats d’incorporar-vos al nostre Claustre com a doctors *honoris causa* amb motiu del cinc-centè aniversari de la fundació de la Universitat de València. Gràcies per la vostra valuosa contribució intel·lectual i pel suport que ens heu prestat.

Gràcies també a tots els presents.